

Ha száraz, meleg a nyár, akkor mezei pocok!

dr. Tuba Katalin – egyetemi adjunktus, Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Erdőművelési és Erdővédelmi Intézet

A mezei pocok (*Microtus arvalis*) nagy gazdasági kárt okozó polifág károsító. A védekezést ellene a növényvédelmi tevékenységről szóló 43/2010 (IV. 23.) FVM rendelet írja elő. Egyedszáma 2018 első felében nem emelkedett jelentősen a csapadékos tavasznak köszönhetően. Azonban ősszel a száraz, kellemesen meleg időjárási körülmények kedvező feltételeket biztosítottak a mezei pocokok felszaporodásának, így egyes megyékben az egyedszám olyan mértékű növekedése következett be, ami már nagyobb odafigyelést kíván.

Elsődlegesen veszélyeztetettek Békés megye déli és középső, helyenként északi területei. Ezen túl Csongrád, Tolna, Baranya, Bács-Kiskun, Heves és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is észlelhető a rágcsálóállományok számottevő, gócos felszaporodása – adta közzé a NÉBIH.

Populációdinamikája

Az időjárási viszonyoktól függően 3-6 évente szaporodik fel jelentősen. Tömegszaporodásának kialakulását a száraz, meleg nyarak és a telek csapadékszegénysége segíti elő. Ilyen években a téli mortalitás csekély mértékű, így tavaszra erőteljes törzsállomány marad, mely jó szaporodási alapot biztosít. A felszaporodás okai között szerepel továbbá a műveletlen, elhanyagolt és gyomos területek megléte. Az ilyen körülmények kiváló életteret biztosítanak a pocoknak. Sok helyen a hiányos agrotechnika, valamint a megkésett, esetleg rosszul, szakszerűtlenül végrehajtott védekezések vagy akár a védekezések elmulasztása is hozzájárul az egyedszám nagyarányú, gyors emelkedéséhez.

Előfordulása

Európa és Ázsia északi és középső részén elterjedt faj. Magyarországon teljes területen előfordul, bár a laza, a homokos és a szikes talajviszonyokat, valamint a zárt erdőterületeket kerüli. Alkalmazkodóképessége kiváló. Leginkább a hosszabb időn át nem túl magas, összefüggő növényzettel borított területeket kedveli, elsősorban a gyepes árokpartokat, töltésoldalakat, pillangós táblákat, de megtalálható a szántókhoz közeli bokros, cserjés területeken, erdőszéleken is. Ez utóbbi területek tömegszaporodásakor rezervátor területként szolgálhatnak.

Táplálkozása

Számos természetű és vadnövény is szerepel az étlapján. Magyarországon, mintegy 450 tápnövényét tartjuk számon. Mivel nem alszik téli álmat, hótakaró alatt is táplálkozik. A növények zöld részeit kedveli, de fogyaszt termést, magot, virágot, gumót, hagymát stb. Sok növénynél a zöld részek fel-

elésével egyidejűleg áttér a gyökérzet károsítására. Pazarlóan rág az elfogyasztott táplálékon felül rengeteg növényi részt elroncsol, komoly veszteséget okoz minőségi kártételével is. Bőségebb táplálék reményében a fagyok beállta előtt előszeretettel vonulnak az őszi gabonákba, repcébe, faiskolákba, csemetekertekbe, ahol már kis pocoknépesség is súlyos károkat okozhat.

Az erdészetben elsősorban a makk elfogyasztásával, a csemeték gyökereinek, gyökérfeinek megrágásával (1. ábra), a fiatal fák kérgének lehántásával okoz gondokat. Különösen nagy károkat okozhat nemesnyár fiatalosokban, ahol az erdősítést meg is hiúsíthatja.

Szaporodása

Szaporodási időszaka nálunk kora tavasztól november első feléig tart, de enyhe tél esetén egész évben folyamatos lehet. A nőstények a kölykeikkel általában kolóniákban élnek, amelyek közepes sűrűség esetén 15–30 m távolságra helyezkednek el egymástól.

Egy domináns hím territóriuma több kolóniát is lefed. Tömegszaporodás esetén az ivararány eltolódik, a nőstények javára, mivel a kifejlett hímek agresszív válnak, és egymás ellen fordulnak. Ilyenkor táplálékhiány is kialakul. Az igen nagy egyedsűrűség a mezei pocoknál úgynevezett stresszhatást is kivált. Ennek következtében adrenalin szintjük ugrrásszerűen megnő. Többet tartózkodnak a felszínen, territóriumuk részben megszűnnek, a populációban beteges viselkedésmintázatok alakulnak ki. Ezek azok a tényezők, amelyek együttesen a túlszaporodás gyors, szinte robbanásszerű összeomlásához vezetnek. (Bár a stressz-szindróma szerepe a gradáció összeomlásában egyes szerzők szerint még nincs kellően tisztázva.)

Előrejelzése

A pocoknépesség nagyságát legegyszerűbben a lakott járatok felmérésével lehet meghatározni.

A védendő területen minél nagyobb gyakorisággal (5–10 hektáronként legalább egy) 10×10 m nagyságú mintatereteket kell kijelölni. Az itt található összes lyukat be kell taposni. 24 óra elteltével a kibontott járatokat vissza kell ellenőrizni. Feltételezve, hogy egy egyed egy nap alatt egyszer mindenképpen kijön táplálkozni, a kibontott járatok száma nagy biztonsággal megegyezik a mezei pocok egyedszámával (lásd 1. táblázat). A védekezés eredményességének ellenőrzésére is alkalmas ez a módszer.

Egy-egy területen a fertőzések tekintetében nagy eltérések lehetnek.

1. ábra. Mezei pocok által károsított tölgyecsemeték (Fotó: Farkas Rolf)

1. táblázat. Fertőzési kategóriák

Dimenzió	Fertőzési értékek		
	Gyenge fertőzés	Közepes fertőzés	Járvány, illetve gradációveszély
lakott járat/100 m ²			
Tavasszal	<2	2–5	>5
Ősszel	<5	5–10	>10

Ha az eltérő fertőzöttségű részek jól elkülöníthetők, akkor célszerű ezeket a helyeket külön egységként kezelni.

Megfelelő tapasztalat mellett, tájékozódási jelleggel, eleendő lehet külső jelek alapján megítélni a lakott járatok számát. Élő pocok jelenlétére utal, ha a járat falának bejárata sima; friss, lerágott növényi rész található a járat közelében vagy a lyukban. Élő pocok jelenlétét kizárja: beomlott bejárati nyílás, elszáradt növényi maradványok, pókháló a bejáratban.

A tél végén, a hóolvadás utáni időszakban azonban még gyakorlatilag megfigyelő sem képes megbízhatóan megkülönböztetni a lakott és üres járatokat, ezért ilyenkor csak a betaposás ad megfelelő eredményt.

Nyári időszakban magas pocok egyedszámmra utal, ha a művelésszükségeket, pl. tarlóhántásnál, tárcsázásnál, követi a gölya. Ősszel, tél elején pedig, ha a szürkegém vagy a nagyköcsag nagyobb számban keresi fel a lucernaföldeket, réteket.

2. ábra. Lakott pocoklyukak

Védekezés

Fontos, hogy a védekezéssel ne várjuk meg a túlszaporodást. A megkésített beavatkozások kevésbé hatékonyak és sokkal költségesebbek. A mezei pocok ellen nem egyszerű védekezni. Ahhoz, hogy tartós hatást érjünk el, a területen a pocokállományt 95–100%-ban ki kell irtani.

A téli pusztulás mértékét a védekezéseken túl a novembertől februárig terjedő időszak időjárási viszonyai határozzák meg. Irodalmi adatok szerint komoly elhullást az eredményezhet, ha a megjelölt időszakban több alkalommal nagy mennyiségű, hirtelen lezúduló csapadék árasztja el a járatait, valamint a hőmérséklet erősen ingadozik.

A védekezési módok megválasztásánál vegyük figyelembe, a mezei pocok népesség nagyságát, továbbá azt, hogy mikor és hol akarunk védekezni.

Természetes ellenségei

Az egerészölyv, de más ölyvek is, a vörösvércse, a fülesbaglyok, a róka, a nyest, a menyét, a görény, a borz és a hermelin szívesen vadásznak a mezei pocokra. Az általuk kínált védekezési lehetőséget még napjainkban is csak szűk körben használják ki.

A megfelelő számban és jó helyre kihelyezett ülfőfakkal megakadályozhatjuk, hogy a pockok betelepjenek az adott területre, vagy a kialakuló gócos fertőzést meg is szüntethetjük segítségükkel. Hasznos lehet továbbá a „T”

fák kihelyezése nemcsak a művelt területeken, hanem a ruderáliakon, a parlagterületeken is, ahol v é d e k e z é s t egyébként nem hajtanának végre.

3. ábra. T-fa

Az 1,2–1,5 m magas ülfőfákat egymástól 80–100 m távolságra érdemes felállítani.

Agrotechnikai védekezés

Tarlóhántással, tárcsázással, szántással nemcsak mechanikailag pusztítjuk a pockokat, járatainak szétrombolása növeli kitettségüket a ragadozókkal szemben, valamint az előidézett tápanyaghiány migrációra kényszeríti őket. Áttelelését a dús vegetáció segíti, mivel ez védőréteget képez a talaj felszínén. Ilyen helyen a kaszálás, a szárzúzás is fékezheti a tömegszaporodását.

Vegyszeres védekezés

A mezei pocok tavasszal is és ősszel is hatásosan gyéríthető, de az áttelelés során legyengült, fiatal megkezdése előtt álló állományok a legsebezhetőbbek.

A pocokirtás a növényvédelem egyik, vadra legveszélyesebb eljárása, ahol a szelektivitást a felhasználónak kell biztosítani a kijuttatandó adagok pontos meghatározásával, a pontos és szakszerű végrehajtással és a vadvédelmi előírások betartásával.

A csalétkes védekezések a vegetáción kívüli időszakban a leghatékonyabbak, de ilyenkor van a legnagyobb vadvédelmi kockázatuk is. A téli, kora tavaszi időszakban a vadon élő állatok is szívesen fogyasztják a csalétket.

A mezei pocok elleni védekezésre három növényvédőszer engedélyezett, és egyre indokolt esetben szükséghelyzeti engedély kérhető (2. táblázat).

2. táblázat. Mezei pocok ellen felhasználható készítmények

Készítmény (hatóanyag)	Forgalmi kategória	Dózis	Megjegyzés
Arvalin LR (cinkfoszfíd)	II–III.	2–3 szem/lyuk	Rágcsálóval fertőzött terület (lakott területen kívüli). A kezelt területre 14 napig állatokat engedni tilos.
Delu (kalcium-karbid)	III.	6 g / lakott járat	Erdészetben és mezőgazdaságilag nem művelt területen is felhasználható.
Polytanol (kálcium-foszfíd)	I.	2 g (2–3 szemcse) / lakott járat	Soha nem érintkezhet vízzel! Mezőgazdaságilag nem művelt területen is felhasználható.
Redentin 75 klórfacinon	III.	10–20 kg/ha	Szükséghelyzeti engedély. A hordozó anyag ne legyen avas. A kezelést a területileg illetékes növényvédelmi felügyelőnek és a vadgazdálkodási egységnek be kell jelenteni. A vadriasztásról gondoskodni kell.

A vegyszeres védekezést csak szakszerű felvételezést követően, a szükséges engedélyek beszerzése után, az előírt vadvédelmi intézkedések betartása mellett lehet és kell megkezdni.

Felhasznált irodalom

Nébih (2018. október 12): Felhívás az aktuális mezei pocokfertőzöttség felmérésére (<http://portal.nebih.gov.hu/-/felhivas-az-aktualis-mezei-pocokfertozottsag-felmeresere>). 🌿